

آقای خمینی و ملت ایران می‌رسانم و ثانیاً شخصاً اقدام به تأسیس کمیته مزبور خواهم کرد زیرا وظیفه‌ی شرعی و وجدانی به من اجازه نمی‌دهد که لحظه‌ای درنگ کنم یا درنگی را از کسی بپذیرم.

ربنا افرغ علينا صبراً و ثبت اقدامنا و النصرنا علی القوم الکافرین.
ربنا اغفر لنا و لاخواننا الذین سبفونا بالایمان و لاتجعل فی قلوبنا غلا للذین آمنوا. یا ایها الذین آمنوا اصبروا و صابروا و رابطوا و اتقوالله لعلکم تفلحون. سیدمحمود طالقانی. به تاریخ سی‌ام آذرماه ۱۳۵۷ هجری شمسی - بیستم محرم الحرام

۲۲- صورت جلسه‌ی مذاکرات گروه‌های سیاسی در تهران

۳۰ آذر ۱۳۵۷

بعد از سخنان آقای طالقانی، شرکت‌کنندگان در جلسه وارد شور شدند. گزارش زیر به خط مرحوم دکتر سامی مشروح مذاکرات آن جلسه است:
(به نام خدا)

طبق دعوت کتبی حضرت آیت‌الله طالقانی در ساعت ۹،۳۴ صبح روز چهارشنبه ۳۰، آذرماه ۵۷ جلسه‌ای در محل منزل معظم‌له با شرکت آقایان: احمد صدر- دکتر علی‌اصغر حاج سید جوادی- مهندس مهدی بازرگان- دکتر یداله سبحانی- سرهنگ عزیزاله امیر رحیمی- حضرت آیت‌الله سیدابوالفضل موسوی زنجانی- دکتر کریم سنجابی- داریوش فروهر- دکتر عبدالکریم لاهیجی- دکتر محمد ملکی- دکتر کاظم سامی- طاهر احمدزاده و دکتر سید محمد بهشتی تشکیل شد. نخست آقای طالقانی خطابه‌ای را به شرح پیوست خطاب به حاضران قرائت فرمودند سپس برای بررسی و بحث درباره‌ی مطالب مطروحه اداره‌ی جلسه و تنظیم صورت جلسه به عهده‌ی دکتر سامی محول گردید.

آقای رحیمی موافقت خود را با پیشنهاد آقای طالقانی در مورد تشکیل ستاد مرکزی دفاع ملی اعلام داشتند و ضرورت چنین ستادی را تأکید کردند آقای دکتر سبحانی با اشاره به وجود دسته‌جات و گروه‌های

مبارز و حاضران در جلسه و وابستگی‌های گروهی آن‌ها و توجه به شکست کوشش‌های گذشته در زمینه‌ی ایجاد وحدت، پیشنهاد بررسی امکان همکاری را مقدم بر تشکیل ستاد مزبور دانستند و سؤال کردند که نخست باید دید که آیا امکان ایجاد یک هسته مرکزی رهبری وجود دارد؟ آقای دکتر سنجابی ضمن ابراز ارادتشان به حضرت آیت‌الله طالقانی و قبول حسن‌نیت ایشان در این دعوت و تکلیف شرعی که برای جمع معین فرمودند به چند نکته اشاره کردند:

۱- نسبت به انتخاب افراد برای منظور جلسه ایرادی ندیدند و عدم حضور دیگران را نیز نقصی ندانستند و عقیده داشتند که با توجه به وابستگی خودشان و دیگر افراد به تشکیلات و سازمان‌های مختلف، بهتر است که واحد جدیدی را اعلام نکنیم و پیشنهاد تشکیل یک کمیته برای همکاری نیروها و رسیدن به اهداف مطروحه را کردند.

۲- وجود یک رهبری واحد را از طریق ستاد مرکزی دفاع ملی با توجه به سازمان‌های تشکیلاتی موجود غیر ممکن دانستند آقای فروهر ضمن تصدیق نظرات آقای دکتر سنجابی اضافه کردند که باید کمیته‌ی همکاری جنبه مشورتی داشته باشد و اخذ تصمیم نهائی و مسؤولیت اجرائی به عهده‌ی حضرت آیت‌الله طالقانی محول گردد و ضمناً به رهبری بلامنازع حضرت آیت‌الله العظمی خمینی در جنبش موجود اشاره کردند، آقای رحیمی با نظر آقای فروهر مخالفت کردند و معتقد بودند که باید افراد کمیته قبول مسؤولیت کنند و به سان یک رهبری متمرکز و ستاد اجرائی عمل کنند. آقای مهندس بازرگان فرمودند طبق نظر آقای طالقانی رهبری جنبش فعلی با آقای خمینی است و طرح ضرورت یک رهبری اجرائی چیز تازه‌ای نیست آنچه در طرح مطالب آقای طالقانی قابل توجه است پا جلو گذاردن ایشان و سرعت تصمیم‌گیری طبق خواست ایشان است و جنبه‌ی تهدید برای سرعت اتخاذ تصمیم از طرف افراد حاضر در جلسه از نظر ایشان تازگی دارد. و ضمناً اضافه کردند که آن چه را قبلاً تجربه کرده‌ایم و به نتیجه نرسیده است، دوباره تکرار نکنیم و پیشنهاد

کردند که آقای طالقانی شخصاً ۵ الی ۷ نفر را به عنوان ستاد اجرائی رهبری جنبش ایران انتخاب و به تصویب آقای خمینی برسانند چرا که اگر اصل رهبری آقای خمینی را بپذیریم باید تصویب ایشان را در این مورد هم قبول کنیم.

آقای دکتر سبحانی اظهار داشتند با توجه به این که به اعتقاد آقای مهندس بازرگان باید صورتی از ۵ تا ۷ نفر تنظیم شده و آقای طالقانی به تصویب آقای خمینی برسانند و این امر در دو مرحله‌ی بحث و رأی در جلسه قرار گیرد اول تصویب هیأت ۷ یا ۵ نفری منتخب آقای طالقانی و در مرحله‌ی دوم رأی راجع به تصویب رسانیدن آقای خمینی. و مجدداً پیشنهاد همکاری دسته‌جات مختلف را تکرار کردند و اضافه کردند که به ضرورت تشکیل یک رهبری واحد سیاسی معتقد هستند. دکتر سامی در مورد تکرار تجارب گذشته و به نتیجه نرسیدن راه حل‌های سنتی و قدیمی برای ایجاد رهبری اجرائی اشاره کرد و مطلقاً ایجاد رهبری از بالا را مردود دانست و به طرح سازمانی ایجاد تشکیلات و رهبری از پائین اشاره کرد و تنها امکان ایجاد رهبری لازم برای امور اجرائی جنبش را ایجاد واحدهای محلی و صنفی در حد سطوح اجتماعی دانست و ایجاد ستاد مرکزی دفاع ملی را از بالا غیر عملی و نادرست خواند.

آقای احمدزاده ضرورت و فوریت تشکیل یک ستاد اجرائی برای مسائل حاد روز را مطرح ساختند و ضمناً طرح کلی سازمانی دکتر سامی را قابل ملاحظه خواندند و اضافه کردند که برای اجرای دستورات و فرامین آقای خمینی که رهبری جنبش را دارند، باید در داخل ایران یک ستاد اجرایی با کمیسیون‌های فرعی تشکیل شود و تأکید این که این ستاد موقت خواهد بود و با تجربه‌ای که در مشهد داشته‌اند موافق طرح تشکیل ستاد اجرائی بودند. آقای صدر با طرح دکتر سامی مخالفت کردند و پیشنهاد آقای مهندس بازرگان را تأکید کردند. آقای لاهیجی با اشاره به طرح پیشنهادی دکتر سامی به مسأله‌ی انتخاب افراد و محتوای رهبری اشاره کردند و عقیده داشتند که باید اسامی ستاد رهبری رسماً اعلام

شده و ضمناً ترکیب چنین رهبری بدون سازمان‌های سیاسی موجود ممکن نیست. آقای فروهر مجدداً جنبه مشورتی داشتن ستاد رهبری را مطرح کردند و معتقد بودند که این ستاد باید زیر نظر آقای طالقانی برای تحقق اهداف آقای خمینی عمل کند. پیشنهاد تشکیلاتی دکتر سامی را قبول داشتند و از راهپیمایی اخیر به عنوان یک مثال خوب در همکاری گروه‌ها زیر نظر آقای طالقانی نام بردند. آقای دکتر سنجابی به دو نظریه اشاره کردند اول نظر عمل و کار فوری که آقای طالقانی مطرح کردند دوم طرح تشکیلاتی دکتر سامی. که معتقد بودند طرح دومی فعلاً مطرح نیست و باید بیش‌تر به عمل فکر کنیم و پیشنهاد کردند که ستاد اجرائی پیشنهادی وجودش و اسمش اعلام شده و از رهبری عمل آقای طالقانی طرف‌داری کردند و فرمودند ما در خدمت ایشان خواهیم بود. آقای رحیمی پیشنهاد آقای سنجابی را غیرعملی دیدند. آقای لاهیجی اختصاص رهبری را به آقای طالقانی نادرست دانستند و این امر را شکنندگی برای رهبری عنوان کردند و گفتند در این صورت ایجاد زحمت برای ایشان خواهد شد و باز هم از ایجاد یک ستاد واحد طرف‌داری کردند به خصوص اگر با تأیید آقای خمینی باشد.

آقای طالقانی از شرکت آقایان در جلسه و بحث تشکر فرمودند و ضمن اشاره به مشکلات شخصی در هدایت و جواب‌گویی مردم و مراجعان اضافه کردند که آن چه را در میان گذاشته‌اند نتیجه فکر و عقیده خودشان است که شاید با دیگران هم مشورت کرده باشند و دعوت آقایان بر مبنای تشخیص خود ایشان بوده است و برای مشکلات اجرائی جنبش در حال حاضر تشکیل یک کمیته‌ی اجرائی و یا ستاد عملیاتی را که نامش را می‌توانند خود جمع معین کنند مجدداً تأکید فرمودند. آقای دکتر حاج سید جوادی توضیح دادند که دشمن متشکل است و تصمیم‌گیری و اعمالش متکی به روش‌های حساب شده است و در حالی که همه‌ی گروه‌ها راه حل‌های دشمن را مردود شناخته‌اند نبودن یک تشکل و رهبری در گروه مخالفان مهم‌ترین مشکل فعلی است و عقیده داشتند

که از خطابه‌ی آقای طالقانی این استنباط را کرده‌اند که یک ستاد عملیاتی برای کار مشورتی در کنار آقای طالقانی می‌تواند راه‌گشا باشد. آقای دکتر بهشتی بیان داشتند که پیشنهادها باید با محتوای طرح سنخیت داشته باشد و سؤال کردند که آیا منظور آقای طالقانی به وجود آوردن یک واحد رهبری برای بررسی تصمیم‌گیری و اجرای کلیه‌ی امور جنبش در تهران و یا در ایران است؟ که در این صورت پیشنهادها را وارد نمی‌بینیم چرا که با وجود مسؤولیت‌های کنونی هر کدام از آقایان در گروه‌های حاضر خودشان، تنها با وجود یک طرح تکثیر شده و با مطالعه قبلی امکانات و موانع می‌توان به این تشکیلات و رهبری فکر کرد. اصلاً تشکیل ستاد برای چیست؟ ابهام در این مسأله سبب ایجاد سرعت در تصمیم‌گیری در این جلسه نخواهد بود و مسأله دیگر این که باید این طرح جدید به تأیید آقای خمینی برسد. آقای دکتر ملکی پیشنهاد و نظرات آقای بهشتی را تأیید کردند و پیشنهاد ایجاد یک تشکیلات فوق سازمان‌های موجود و پیشنهاد قبول یک تعهد اخلاقی را در قبال تصمیمات دادند. آقای موسوی زنجانی فرمودند که اگر آقای خمینی اشخاصی را معین کنند امکان چنین کاری هست ولی اگر ما خودمان این کار را بکنیم مورد توجه و قبول همه نخواهد بود بنابراین باید همین جا برای تهران و بدون سر و صدا کار را شروع کرد. آقای طالقانی در جواب آقای بهشتی فرمودند که ما نمی‌خواهیم تشکیلات بدهیم و یا کارهای بزرگی را عنوان کنیم که نمی‌توانیم، مسأله تشکیلات مسأله‌ی مهمی نیست. گرفتاری‌های حاصل از وضع موجود است که این دعوت و این جلسه را سبب شده است، بیش‌تر تشکیل یک ستاد برای کارهای اجرائی روز است و پیشنهاد همکاری بین گروه‌ها مطرح است و همان پیشنهاد انتخاب ۵-۶ نفر را به عنوان ستاد اجرائی تکرار فرمودند. آقای دکتر سبحانی باز هم تأکید کردند که این ستاد یا کمیته چند نفری باید جنبه‌ی مشورتی داشته باشد و جنبه‌ی اجرائی به خود آقای طالقانی مربوط شود و عقیده داشتند که همین جمع کلاً مطالعه‌ی مسائل را به عهده بگیرند.

آقای فروهر هم معتقد بودند که کمیته یا ستاد نمی‌تواند تصمیم‌گیرنده باشد. آقای بازرگان دعوت آقای طالقانی را به حالت یک بیمار شبیه کردند که افراد حاضر به عنوان پزشکانی که برای مشاوره در مورد بیماری او دعوت شده‌اند به حساب می‌آیند با این فرق که خود پزشکان هم همان بیماری بیمار را دارند مضافاً به آن که بیماری همگانی است و احتیاج به تصمیم‌گیری وجود دارد. اجرا را می‌توان به گروه‌ها واگذار کرد و پیشنهاد کردند که ۵ نفر یا ۷ نفر را آقای طالقانی شخصاً انتخاب کنند و به امضاء آقای خمینی هم برسانند و این گروه بعد از تأکید آقای خمینی تصمیم‌گیری کارهای اجرایی را به عهده بگیرند، آقای دکتر بهشتی باز هم عقیده داشتند مسائل جاری جزئی از مسائل کلی جنبش است و اگر ستاد عملیاتی تصمیم‌گیرنده باشد باید خود هسته‌ی یک تشکیلات بزرگ‌تر باشد و گروه خاص نمی‌تواند نماینده‌ی آن تشکیلات به حساب آید و معتقد بودند که اجرا باید بین نیروهای جنبش تقسیم شود. سرانجام بدون آنکه توافقی در نحوه‌ی عمل کرد و وظایف ستاد و هم‌چنین جنبه تصمیم‌گیری و اجراء و یا جنبه مشورتی بودن این ستاد مرکزی دفاع ملی مشخص شود، قرار شد هر یک از حاضرین لیستی از اسامی مورد قبول خود را برای ستاد پیشنهادی آقای طالقانی تهیه و به ایشان بدهند تا خودشان به هر شکل که مصلحت دیدند افرادی را برای این مهم انتخاب کنند و به تصویب آیت‌الله خمینی برسانند.»

ضمیمه این گزارش، آیت‌الله طالقانی، اسامی افرادی را که هر گروه و یا هر شخصیتی برای عضویت در شورای مرکزی پیشنهاد کرده بودند جهت اطلاع آقای خمینی می‌فرستند. اسامی شخصیت‌ها و گروه‌های معرف و اسامی اشخاص پیشنهاد شده به شرح زیر می‌باشد.

آقای بهشتی افراد زیر را معرفی کردند:

- ۱- آقای دکتر سنجابی، ۲- آقای مهندس بازرگان، ۳- آقای مهندس سحابی، ۴- آقای دکتر سحابی، ۵- آقای دکتر سامی، ۶- آقای دکتر

لاهیجی، ۷- آقای دکتر باهنر، ۸- آقای هاشمی رفسنجانی، ۹- آقای سیداحمد صدر حاج سید جوادی و ۱۰- آقای موسوی خوئینی‌ها آقایان مهندس بازرگان و دکتر یدالله سبحانی افراد زیر را معرفی کردند: ۱- آقای آیت‌الله طالقانی، ۲- آقای دکتر سبحانی (یا شخص دیگری از نهضت به پیشنهاد ایشان)، ۳- آقای دکتر سنجابی (یا شخص دیگری از جبهه به پیشنهاد ایشان)، ۴- آقای دکتر بهشتی، ۵- آقای دکتر لاهیجی، ۶- آقای دکتر سامی، ۷- آقای هاشمی رفسنجانی، ۸- آقای مهندس عزت‌الله سبحانی، ۹- آقای مطهری، ۱۰- آقای داریوش فروهر

آیت‌الله حاج سیدابوالفضل زنجانی ضمن ارسال نامه‌ی زیر اشخاص مورد نظر خود را معرفی کردند:

بسمه تعالی ضمن تقدیم سلام و ارادت معروض حضور عالی می‌دارد حسب‌الامر فهرست اسامی و اشخاصی در گروه‌های مختلف که به نظرم صلاحیت مشارکت با حضرت عالی را در پیشبرد نهضت و حل مشکلات روزانه دارند، به پیوست تقدیم می‌نمایم و طبعاً رفقا هم فهرست‌هایی بنا به تشخیص خودشان تقدیم نموده و خواهند نمود. از مجموع فهرست‌ها هر چند نفر که مورد تصویب خودتان باشند انتخاب نموده و به شخص معظم معرفی خواهید نمود به نظرم در انتخاب اشخاص علاوه بر کارآیی‌شان در حل مشکلات روزانه اصل موضوع یعنی صلاحیت عضویت در کادر رهبری را هم مورد توجه قرار دهید و به طور جامع به تأیید معظم‌له برسانید تا بتوانید در انضباط و جهت‌گیری صحیح نهضت اقدام نموده و انشاءالله تعالی در زمینه‌ی کناره‌گیری (؟) یار و به عنوان قائم‌مقام و اداره‌ی امور کشور در داخل و خارج شناخته شوند و خلاء به وجود نیاید. باقی موکول به نظر عالی است و بار دیگر مجدانه تمنا می‌کنم این مخلص را از هر نوع شرکت معاف فرمایید. و السلام علیکم و دام الله بقائکم- ابوالفضل الموسوی

آقای حاج سیدابوالفضل زنجانی افراد زیر را معرفی کردند:

۱- آقای بهشتی ۲- آقای مهندس بازرگان ۳- آقای دکتر سحابی
 ۴- آقای دکتر سنجابی ۵- آقای احمد صدر ۶- آقای نزیه ۷- آقای
 مهندس سحابی ۸- آقای مهندس سالور ۹- آقای مهندس ابراهیمی ۱۰-
 آقای دکتر سامی ۱۱- آقای شاه حسینی ۱۲- آقای حاج میرزاعلی
 تحریریان ۱۳- حاج محمد حسین اخوان فرشچی ۱۴- دکتر عابدی

آقای دکتر سامی اسامی زیر را همراه با شرحی پیشنهاد کرده بودند:
 ۱- آقای دکتر کریم سنجابی (از جبهه ملی) ۲- آقای مهندس
 بازرگان (از نهضت) ۳- آقای علی اصغر حاج سید جوادی (از جنبش) ۴-
 آقای محمد بهشتی (از روحانیان تهران) ۵- آقای دکتر لاهیجی ۶- آقای
 دکتر ملکی (از دانشگاه) ۷- آقای احمد علی بابایی (از بازار).
 ضمناً با توجه به مباحث جلسه‌ی مذکور به هیچ وجه این هیأت را به
 عنوان رهبر جنبش در هیچ سطحی نمی‌شناسد هم چنان معتقد به ایجاد
 تشکیلات و سازمان برای جنبش و نهایتاً انتخاب رهبری متناسب و
 انتخابی برای آن هستیم.»

آقای دکتر کریم لاهیجی افراد زیر را معرفی کرده‌اند:

۱- آقای سید محمود طالقانی ۲- آقای مهندس مهدی بازرگان ۳-
 آقای علی اصغر حاج سید جوادی ۴- آقای دکتر کریم سنجابی ۵- آقای
 سید محمد بهشتی ۶- آقای دکتر کاظم سامی ۷- دکتر طاهر احمدزاده
 ۸- آقای احمد صدر حاج سیدجوادی ۹- آقای داریوش فروهر ۱۰-
 عبدالکریم لاهیجی

گروه خداپرستان اشخاص و گروه‌های زیر را پیشنهاد کرده‌اند:
 ۱- جبهه ملی - آقای دکتر سنجابی، ۲- نهضت آزادی - آقای مهندس
 بازرگان - آقای مهندس توسلی - آقای دکتر سحابی، ۳- جنبش - آقای
 علی اصغر حاج سیدجوادی، ۴- بازاربان - آقای مهدیان، ۵- انجمن حقوق
 بشر - آقای میناچی آقای احمد حاج سیدجوادی آقای حاج سیدابوالفضل
 زنجانی، ۶- انجمن اسلامی پزشکان - آقای کاظم یزدی، ۷- انجمن

اسلامی مهندسين - آقای مهندس معين فر - آقای مهندس کتيرايی -
 آقای مهندس شکیب‌نیا، ۸- انجمن اسلامی معلمین - آقای مرتضی
 کتيرايی، ۹- انجمن اسلامی دانشگاهیان - آقای دکتر اسمعیل یزدی، ۱۰-
 کانون نویسندگان - آقای گرمارودی - آقای علی اصغر حاج سید جوادی،
 ۱۱- مسلمانان مبارز - آقای دکتر پیمان - آقای دکتر سامی، ۱۲- نهضت
 خداپرستان».

۲۳- نامه آقای دکتر سید احمد صدر حاج سید جوادی به دکتر یزدی

بسمه تعالی

دوست عزیز و برادر ارجمند

«سلامت و توفیقات روزافزون آن برادر گرامی را از حضرت باری تعالی
 مسئلت دارم. دوستان و بنده همه سلامت هستیم ولی آرزو داریم که در این
 میدان مبارزه‌ی مقدس در ردیف کسانی که جان خود را بی‌دریغ نثار می‌کنند قرار
 گیریم و نیز امیدواریم که وجود عزیز رهبر عالی‌قدر حضرت آیت‌الله پیوسته در
 کنف لطف پروردگار سلامت و مستقیم باشد.

برادر عزیز مهندس عازم است و به تفصیل شما را ملاقات خواهد کرد. آن
 چه ضروری می‌نمود تا بدین وسیله چند کلمه تقدیم کنم این که مراجعات مردم
 به حضرت آیت‌الله طالقانی بی‌اندازه است و چون به زعم بزرگوار دسترسی
 ندارند طرح مشکلات و مصائب و گرفتاری‌ها را مردم اکثراً خدمت ایشان می‌برند و
 خیلی کم و کم‌تر نزد دسته‌ها و جمعیت‌ها نظیر جبهه و نهضت مطرح می‌سازند
 به این علت ایشان دعوتی نمود عده‌ای که عبارت بودند از آقای دکتر سنجابی
 مهندس بازرگان دکتر سحابی - دکتر حاج سید جوادی - دکتر لاهیجی - دکتر
 ملکی - سرهنگ رحیمی - دکتر سامی - حضرت آقای دکتر بهشتی - داریوش
 فروهر و بنده روز پنجشنبه ۳۰ آذرماه به عمل آورده و شرحی قرائت کرده و از
 این عده خواستند که از بین خود چند نفری (۵ یا ۷ نفر) را برای تشکیل یک
 هیأت مشاوره و تصمیم‌گیری انتخاب کنند و با تأکید به این که خط مبارزه و
 مسیر جنبش همان است که مرجع و رهبر عالی‌قدر حضرت آیت‌الله امام خمینی
 تعیین کرده و همه در آن مسیر در حرکت هستیم مسائل کلی نهضت اسلامی
 یعنی در سه مورد به وسیله ایشان مشخص گردیده است ولی مطالب دیگر یا
 مشکلات و مسائل جزئی منبعث از کلیات مذاکره که پیش می‌آید و مردم تکلیف